

Tekst 1 Genoeg meningen

- 1 De meningsvorming in Nederland is de afgelopen jaren zo hevig en heftig van aard, dat de feiten, analyses en achtergronden erbij inschieten. Over van alles en nog wat moet
- 5 een mening worden geformuleerd en een gebeurtenis is pas een echte gebeurtenis als er in een talkshow een twistgesprek over wordt gevoerd. De meningenstrijd kent zijn eigen dynamiek: de meningen roepen tegen-
- 10 meningen op en voordat je het weet, vergeten de debaters alles om zich heen en gaat het debat over de debaters, en niet over de zaak zelf.
- 2 Nu kun je aanvoeren dat deze vloed van
- 15 meningen veroorzaakt en ook gerechtvaardigd wordt door de turbulente tijden die we doormaken. Die roepen nu eenmaal om meningsvorming en standpuntbepaling. *Du choc des opinions jaillit la vérité*. Het is een mooi
- 20 spreekwoord, en misschien zijn er wel mensen die inderdaad geloven dat uit de botsing der meningen vanzelf een oplossing voortkomt, bijvoorbeeld op grond van een half-begrepen idee over de onbereikbaarheid van
- 25 objectiviteit, of met de vage notie in het achterhoofd dat de feitelijke werkelijkheid alleen maar bestaat dankzij de opvattingen die de mensen erover hebben. Fenomenologie van lik-m'n-vestje en voor het maatschappelijk debat geen bruikbaar uitgangspunt.
- 30
- 3 Wie de opiniepagina's leest, de talkshows volgt en naar de praatradio luistert, komt al snel tot een andere conclusie: al die standpunten, al die mensen die door elkaar heen
- 35 praten – het levert vaak geen inzicht, maar eerder verwarring op. Het maatschappelijk debat maakt geen vorderingen, maar fragmenteert, polariseert en tot een conclusie komt het al helemaal niet.
- 4 40 Hoe komt dat? Waardoor zijn er zoveel meningen en is er zo weinig resultaat? Het lijkt me dat dit allereerst komt door de individualisering van de meningsvorming. Nu kerken, politieke partijen en andere maatschappelijke organisaties er steeds minder in
- 45 slagen hun kijk op de wereld ingang te doen vinden, doen de burgers het zonder de samenhangende wereldbeschouwing die bij zo'n overtuiging hoort. Ze willen het graag zelf uitzoeken. Ze vallen niet terug op de beproefde denkschema's van de verzuiling, maar gaan af op hun eigen gevoelens en sympathieën. Omdat die gevoelens en voorkeuren minder georganiseerd zijn dan vroeger en
- 50 niet, zoals voorheen, in een helder systeem ondergebracht, is de meningsvorming nu persoonlijker, emotioneler en valt die veelal samen met de eigen belevingswereld.
- 55
- 5 Natuurlijk zijn er bakens in deze zee van
- 60 meningen: een leger van freelance opinie-makers, columnisten en talkshowgasten biedt in de media zijn kijk op de werkelijkheid aan. Maar ook zij opereren op persoonlijke titel. Uit hun optreden blijkt dat een mening vooral
- 65 een strikt individuele aangelegenheid is, een persoonlijke kwestie. Een vorm van zelf-expressie dus, het liefst origineel verwoord. Meningen veroorzaken tegenmeningen en een opiniemaker die zich van harte aansluit bij
- 70 een vorige spreker, is een zeer zeldzame verschijning. Wie veel columns leest, kent dat verschijnsel. De meeste columnisten zijn vooral met elkaar in debat en vormen zo een constellatie, die de socioloog Bram Kempers eens een 'polemisch verbond' heeft genoemd: een groep van tegenstrevers die op elkaar is
- 75 aangewezen om het vak te kunnen uitoefenen.
- 6 De individualisering van de meningsvorming wordt nog eens versterkt, doordat
- 80 die meningen doorgaans over personen gaan. Structuren en onderliggende maatschappelijke ontwikkelingen zijn veel minder toegankelijk en krijgen daardoor minder aandacht. In plaats daarvan wordt er naar hartelust
- 85 gepsihologiseerd, gaan oprispingen de plaats van argumenten innemen en worden politici niet op hun denkbeelden, maar op hun performance afgerekend. De individualisering van de meningsvorming leidt dus tot een persoonlijk en smal maatschappelijk debat. Dat
- 90 de debaters zich niet meer laten leiden door een ideologie is een winstpunt, maar er zou pas echt vooruitgang zijn geboekt als zij vervolgens hadden gekozen voor een sociologische in plaats van een psychologische
- 95 invalshoek. Voor een maatschappelijk debat vormen de eigen beleving en het persoonlijke gevoel een uitgangspunt van beperkte waarde. Als die vervolgens ook nog eens verabsoluteerd worden, zijn de gevolgen desastreus.
- 100
- 7 Ook de democratisering van de meningsvorming vormt een oorzaak van de overvloed aan meningen. Het gaat hier om de emancipatie van het volksgevoel. Je hoeft geen professor meer te zijn om een mening te hebben en een mening gebaseerd op wetenschappelijke
- 105 waarneming is nu evenveel waard als een mening die op een verzameling indrukken berust. Op internet, bijvoorbeeld, heeft iedereen een potentieel miljoenenpubliek, en dat blijkt een krachtige stimulans voor het ventileren van opvattingen over de meest uiteenlopende kwesties.
- 110
- 8 De democratisering van de meningsvorming keert zich in zekere zin op een belangrijk punt tegen zichzelf: omdat het
- 115

- ventileren van meningen in het algemeen buiten de gevestigde partijen en organisaties plaatsvindt, is de kans dat dit ook maatschappelijke consequenties heeft, immers niet erg groot. Dat soort meningen is vaak te veel verbonden met een enkele kwestie en is te veel het product van een geïndividualiseerd wereldbeeld. De wereld verandert je niet met een particuliere mening. Daar is meer voor nodig: een plan, medestanders, een beweging. Dat wordt achter de *personal computer* wel eens vergeten.
- 9 Dat neemt niet weg, dat de uiting van al die particuliere meningen toch een democratisch belang kan dienen, zeker als die door de gevestigde politieke partijen – of door de pers – volstrekt genegeerd worden. Recentelijk stonden nieuwkomers in de politiek in de belangstelling die zulke meningen verzamelen en velen tot het inzicht brengen dat hun persoonlijke onlustgevoelens wel degelijk ook als een invloedrijke mening kunnen gelden – via de macht van het getal. In het huidige postideologische tijdperk zullen we dat vaker gaan zien: politieke entrepreneurs die als opkopers van loslopende meningen optreden en die deze omsmeden tot collectief gedachtegoed. Tot voor kort slaagden de gevestigde partijen er redelijk in afwijkende meningen buiten het bestel te houden, maar populistische partijen hebben laten zien hoe ‘inbraakgevoelig’ dat bestel kan zijn.
- 10 Al eerder noemde ik de media. Zij vormen het belangrijkste platform van de meningsvorming, maar ze vervullen daarin tegelijkertijd ook een aanjagende rol. Feiten worden op het televisiescherm over het algemeen saai gevonden. Bij feiten lopen de kijkers weg. Feiten moet je interpreteren, inbedden in een context die ze betekenis geeft. Dat is niet gemakkelijk, zeker niet als de gebeurtenissen verwarrend zijn of veel emoties oproepen. Ook de media hebben, net als de lezers en de kijkers, te maken met de ontzuiling¹⁾. Bij de interpretatie en duiding zijn de vertrouwde denkschema's niet meer beschikbaar, dus waar is het houvast? Wat is het criterium?
- 11 In de journalistiek zijn voor dit probleem twee bedenkelijke oplossingen bedacht. De eerste is het georganiseerde wantrouwen in het gezag. In een interview met een gezagsdrager gaat de interviewer veelal uit van misleiding of bedrog door die autoriteit, de geïnterviewde bereidt zich voor op een gevecht waarin de interviewer de beste kansen heeft. Gevolg: een geprikkelde, polemische stemming, een klimaat waarin politieke kwesties snel persoonlijke kwesties worden en waarin opinies en beeldvorming de toon aangeven. Het is hier gelukkig nog niet zo erg als in de Verenigde Staten. Toch zijn ook op de Nederlandse televisieschermen daarvan al voorbeelden te zien: wie regelmatig praatprogramma's en actualiteitenrubrieken volgt, weet welke kant het kan uitgaan.
- 12 Die verschuiving naar meningen en opinies wordt nog versterkt door een tweede strategie. Om te voorkomen dat de krant of het actualiteitenprogramma in het postideologische tijdperk kleurloos zou worden, is er heel wat ruimte gereserveerd voor buitenstaanders die op persoonlijke titel hun mening over de wereld geven. Zo zijn er gesproken en geschreven columns, opiniepagina's, ingezonden brieven, discussiefora op de website, interviews en twistgesprekken. Die remedie is door vrijwel alle media omhelsd, met als gevolg dat je geen pagina kunt omslaan, geen radio of televisie kunt aanzetten, of je stuit wel op iemand die zijn mening geeft.
- 13 Het moge duidelijk zijn: de intensivering van de meningsvorming leidt niet tot meer inzicht. Integendeel, de persoonlijke toon die in veel commentaren doorklinkt, werkt polariserend en het geïndividualiseerde perspectief van de meningsvormers vormt geen bijdrage aan het vinden van oplossingen. Dat is jammer, want ooit leefde het idee dat uit de botsing der meningen juist iets goeds zou voortkomen. Meningen zijn de plaats van de feiten gaan innemen. Klassieke journalistieke taken als beschrijving, analyse en verklaring verliezen het van vlot geformuleerde meningen en opinies.
- 14 Wat is eraan te doen? Een verbod op publieke meningsvorming? Dat is natuurlijk een absurde gedachte. Maar zouden er misschien iets minder door elkaar kakelende studiogasten kunnen komen? Wat minder straatinterviews? Wat minder columns waarin de persoonlijke ervaring wordt uitvergroot tot de maat van alle dingen? Wat meer mensen die mogen uitpraten? En zou er af en toe een journalist mogen uitzoeken hoe het werkelijk zit? Dan komen die meningen later wel.

*naar: Warna Oosterbaan (socioloog en redacteur van NRC, bijzonder hoogleraar journalistiek en samenleving aan de Erasmus Universiteit)
uit: NRC Handelsblad, 23 december 2004*

noot 1

ontzuiling: een einde maken aan het verschijnsel dat de maatschappij uiteenvalt in scherp gescheiden kerkelijk-politieke belangengroepen, het verdwijnen van de verzuiling

Tekst 1 Genoeg meningen

In de tekst *Genoeg meningen* kan men onderscheid maken tussen drie delen.

1 In het eerste gedeelte wordt het centrale probleem van de tekst aan de orde gesteld.

2 In het tweede gedeelte wordt een verklarende analyse gegeven van het probleem.

3 In het derde gedeelte wordt een mogelijke oplossing geformuleerd.

1p 1 Bij welke alinea begint het tweede gedeelte van de tekst?

1p 2 Bij welke alinea begint het derde gedeelte van de tekst?

“Waardoor zijn er zoveel meningen en is er zo weinig resultaat?” (regels 40-41)

In de tekst worden daar drie *hoofdoorzaken* voor genoemd.

4p 3 Welke drie hoofdoorzaken zijn dat?

Gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 20 woorden.

In alinea 2 en 3 staan twee opvattingen tegenover elkaar.

3p 4 Welke twee opvattingen zijn dat?

Gebruik maximaal 35 woorden.

In alinea 3 staat “Het maatschappelijk debat maakt geen vorderingen, maar fragmenteert, polariseert en tot een conclusie komt het al helemaal niet.” (regels 36-39)

1p 5 ■ Welke van de onderstaande uitspraken geeft het beste weer wat er blijkt uit alinea 4 en 5 onder ‘fragmenteren’ en ‘polariseren’ verstaan moet worden?

- A Onder ‘fragmenteren’ wordt verstaan dat men afgaat op eigen gedachten en gevoelens zonder ideologische samenhang; onder ‘polariseren’ wordt verstaan dat men vooral het debat opzoekt.
- B Onder ‘fragmenteren’ wordt verstaan dat men afgaat op eigen gevoelens en ideeën; onder ‘polariseren’ wordt verstaan dat men zijn mening zo origineel mogelijk verwoordt als vorm van zelfexpressie.
- C Onder ‘fragmenteren’ wordt verstaan dat men niet afgaat op ideeën vanuit diverse maatschappelijke organisaties; onder ‘polariseren’ wordt verstaan dat columnisten een polemisch verbond vormen.
- D Onder ‘fragmenteren’ wordt verstaan dat men uiteenlopende ideeën baseert op de eigen omgeving; onder ‘polariseren’ wordt verstaan dat men voornamelijk afwijkende ideeën naar voren brengt.

“Uit hun optreden blijkt dat een mening vooral een strikt individuele aangelegenheid is, een persoonlijke kwestie.” (regels 64-66)

Uit alinea 6 kan afgeleid worden waarom deze wijze van meningsvorming te bekritisieren is.

1p 6 ■ Welke van onderstaande uitspraken geeft het beste weer wat het hoofdpunt van kritiek is?

- A Deze meningen hebben te veel betrekking op personen en te weinig op achtergronden.
- B Deze meningen zijn niet op argumenten gebaseerd, maar richten zich op ‘performance’.
- C Eigen gevoelens vormen een te smalle basis voor een diepgaand maatschappelijk debat.
- D Eigen gevoelens worden als algemeen geldend gepresenteerd, terwijl ze dat niet zijn.

“Ze vallen niet terug op de beproefde denkschema’s van de verzuiling ...”. (regels 50-51)

Op deze verandering in de meningsvorming wordt in alinea 6 teruggekomen.

1p 7 ■ Hoe wordt deze verandering in alinea 6 beoordeeld?

- A Als negatief, want volgens de tekst had er een sociologische redeneertrant in de plaats moeten komen van een psychologische.
- B Als negatief, want voor deze denkschema’s zijn slechts emotionele oordelen over diverse personen in de plaats gekomen.
- C Een beoordeling ontbreekt, want er wordt slechts geconstateerd dat deze verandering vooral personen betreft.
- D Zowel als positief als negatief, want het wegvallen van de verzuiling wordt enerzijds positief beoordeeld, maar anderzijds wordt de meningsvorming als tekortschietend beoordeeld.

Eindexamen Nederlands vwo 2006-II

- 1p **8** ■ Wat wordt bedoeld met de formulering “dat de uiting van al die particuliere meningen toch een democratisch belang kan dienen” (regels 129-131)?
- A Op deze wijze blijven populistische politici er goed van op de hoogte welke meningen en opvattingen er onder de mensen in het land leven.
 - B Op deze wijze is het mogelijk mensen met uiteenlopende meningen en opvattingen te verenigen en te verbinden aan een politieke beweging.
 - C Op deze wijze krijgen de mensen die zich door het politieke bestel, al dan niet terecht, genegeerd voelen, de kans hun stem te laten horen.
 - D Op deze wijze lukt het de gevestigde politieke partijen niet langer afwijkende meningen en opvattingen buiten het heersende bestel te houden.

Uit alinea 11 en 12 valt af te leiden, dat de media de verschuiving van analyses en beschouwingen naar meningen en opinies op twee manieren versterken.

- 3p **9** □ Welke twee manieren zijn dat?
Gebruik maximaal 20 woorden.

- 1p **10** ■ Wat wordt er, blijkens de inhoud van alinea 8, bedoeld met de zinsnede “De democratisering van de meningsvorming keert zich in zekere zin op een belangrijk punt tegen zichzelf” (regels 114-116)?
Het uiten van diverse meningen leidt juist niet tot
- A de door velen gewenste maatschappelijke veranderingen.
 - B de politieke beweging met een breed gedragen ideologie.
 - C een hechtere samenleving gebaseerd op één wereldbeeld.
 - D visies die ook andere zaken dan de persoonlijke betreffen.

- 1p **11** ■ Wat is de kern van het bezwaar dat in alinea 9 tegen de democratisering van de meningsvorming naar voren wordt gebracht?
- A Er zullen steeds meer politici dankzij de macht van het getal aan de macht komen.
 - B Het ‘volksgevoel’ zal steeds meer in de plaats komen van de mening van deskundigen.
 - C Mensen met afwijkende meningen zullen steeds meer de politiek gaan overheersen.
 - D Persoonlijke onlustgevoelens zullen tot collectief gedachtegoed worden omgesmeed.

De maatschappelijke gevolgen van de ontzuiling zijn op twee plaatsen in de tekst nadrukkelijk aan de orde. In alinea 4 betreft het de individuele burgers, in alinea 10 betreft het de media.

- 2p **12** □ Wat is de overeenkomst tussen beide?
Gebruik maximaal 20 woorden.

In alinea 9 worden bepaalde politici in een negatief daglicht gesteld.

- 2p **13** □ Citeer in dit verband twee formuleringen met een bijzondere, negatieve gevoelswaarde.

In alinea 12 wordt gesteld dat de media “in het postideologische tijdperk kleurloos” dreigen te worden. (zie regels 185-186)

- 1p **14** ■ Wat wordt daarmee bedoeld?
In het postideologische tijdperk dreigt het gevaar dat de media
- A geen eigen maatschappelijke opvatting of maatschappelijke visie meer zullen uitdragen.
 - B hun opvattingen en visies op een eentonige wijze vorm geven.
 - C hun opvattingen en visies op een nietszeggende wijze vorm geven.
 - D zich in hun opvattingen en visies nauwelijks meer van elkaar onderscheiden.

“Meningen zijn de plaats van de feiten gaan innemen.” (regels 207-208)

- 1p **15** □ Welke vraag uit alinea 14 geeft aan hoe de feiten weer de plaats van meningen zouden kunnen gaan innemen?

Teksten kunnen worden onderverdeeld in uiteenzettingen, betogen en beschouwingen.

- 2p **16** □ Tot welke tekstsoort vooral moet de tekst *Genoeg meningen* gerekend worden? Geef op basis van de inhoud van de tekst een argument bij je keuze.

- 1p 17 ■ Welke van onderstaande zinnen A tot en met D geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst *Genoeg meningen* weer?
- A De individualisering en de democratisering van de meningsvorming zijn te ver doorgeschoten en werken polariserend.
 - B De intensivering van de meningsvorming leidt zelden tot politiek evenwicht, maar gaat wel gepaard met veel bezienswaardige levendigheid.
 - C De rol van de media in het maatschappelijk debat is, gelet op de aanjagende werking, buitengewoon bedenkelijk.
 - D Het wantrouwen waarmee journalisten gezagsdragers tegemoet treden, leidt tot onnodige verscherping van standpunten.
- 1p 18 ■ Welke van de onderstaande zinnen A tot en met D geeft het beste de aanbeveling van de tekst *Genoeg meningen* weer?
- A Benader in de media de gezagsdragers op een meer open en onbevangen wijze.
 - B Bewerkstellig in het onderwijs meer aandacht voor een meer klassieke vorm van journalistiek.
 - C Laat de media zich meer richten op feiten, analyses en achtergronden.
 - D Laat in de media voldoende ruimte over voor het uiten van standpunten en opvattingen.

fragment 1

De journalistiek zal nooit meer hetzelfde zijn

Het feit dat de journalist niemand verantwoording verschuldigd is, was lange tijd de achilleshiel van onze democratie. Voor elke macht behoort er een tegenmacht te zijn. Maar wie moest de journalisten in de gaten houden? Wie moest tegenover de journalistiek een tegenmacht vormen? In elk geval niet de politici, want die zouden daar alleen maar misbruik van maken. Zo bleef 'de journalistieke macht' lange tijd zonder tegenmacht en waakhond. Dat is nu verleden tijd. De journalisten hebben hun waakhonden gekregen: de *bloggers*. Dit zijn mensen die op internet een logboek ('*weblog*' of '*blog*') bijhouden met hun persoonlijke opmerkingen, waar iedereen kennis van kan nemen. Vaak leveren ze commentaar op de onmiddellijke actualiteit. In Amerika zijn er honderdduizenden *blogs*, en ook in Nederland en Vlaanderen groeit het aantal dagelijks. Er zit uiteraard heel wat kaf tussen het koren, maar onder de talrijke *bloggers* zitten ook lieden die veel meer weten over zaken waarover journalisten schrijven dan deze journalisten zelf. Deze deskundigen dwingen de pers om zo waarheidsgetrouw mogelijk te zijn en om hun berichtgeving zonodig te corrigeren. Niets kan nog vrijblijvend worden beweerd. Deze nieuwe realiteit werd de afgelopen weken in de Verenigde Staten duidelijk naar aanleiding van Rathergate, een zaak die een cesuur zal blijken te zijn in de geschiedenis van de media. Centraal staat de invloedrijke journalist Dan Rather. Deze presenteerde op 8 september documenten die hem door "een zeer betrouwbare bron" waren toegespeeld. Uit die documenten bleek dat president George W. Bush zich begin jaren '70 tijdens zijn dienstplicht in de Nationale Garde aan zijn verplichtingen had onttrokken. Bovendien zou hij daarbij van hogerhand zijn beschermd. De papieren waarmee Rather zwaaide, waren, zo hield hij de kijkers voor, officiële documenten uit die periode. Andere media namen dit nieuws over. Maar al een paar uur later schreven *bloggers* op internet dat dit niet waar kón zijn. Mensen die alles wisten van typemachines in de jaren '70, constateerden dat het lettertype op de papieren die Rather toonde, dertig jaar geleden niet bestond op typemachines. Ook werden er in de documenten superscripts (boven de regel geplaatste tekens) gebruikt die in de vroege jaren '70 in die vorm evenmin voorkwamen.

naar: Paul Belien, uit: *NRC Handelsblad* van 7 oktober 2004

Net als in tekst 1 wordt ook in het fragment de democratisering van de meningsvorming aan de orde gesteld.

- 1p 19 ■ Ondersteunt het tekstfragment de opvatting die in tekst 1 onder woorden wordt gebracht ten aanzien van deze democratisering van de meningsvorming?
- A Ja, want ook uit het fragment blijkt dat de meningsvorming leidt tot polarisatie.
 - B Ja, want ook uit het fragment blijkt dat de meningsvorming te ver is doorgeschoten.
 - C Nee, want uit het fragment blijkt dat de meningsvorming een controlerende functie kan hebben.
 - D Nee, want uit het fragment blijkt dat de meningsvorming leidt tot vertekening van de werkelijkheid.